

ERDÉSZETI LAPOK

AZ ORSZÁGOS ERDÉSZETI EGYESÜLET

K Ö Z L Ö N Y E.

Kiadó :

Az Országos Erdészeti-Egyesület.

Szerkesztő :

Bedő Albert.

Megjelenik minden hónapban.

Huszonkettődik évfolyam. VIII. füzet. 1883. Augusztushó.

Előfizetési díj egy évre 8 frt. Az Országos Erdészeti-Egyesület azon alapító tagjai, kik legalább 150 frt alapítványt tettek, valamint a rendes tagok is a 8 frt évi tagsági díj fejében, ingyen kapják. Oly alapító tagok, kik 150 frtnál kevesebbet alapítottak 3 frt kedvezményi árért járathatják.

 Szerkesztőség és kiadóhivatal Budapesten, Lipótváros, Hold-utca, 21. szám, II. emelet.

A lap irányával nem ellenkező hirdetések mérsékelt díjért közöltetnek.

Néhány szó a rosz karban lévő erdők helyrehozásáról.

Irta : Fekete Lajos, m. kir. erdőtanácsos.

A czim, mely e szerény cikk homlokán áll, a tárgyak és fejtegetések oly halmazát karolja föl, és hazánk erdészetének oly égető kérdését pendíti meg, hogy azt egy vaskos kötet is méltán viselhetné. Ezen néhány sornak tehát nem lehet más czélja, mint rámutatni hazánk erdészete ezen égető alkalmi feladatának sokoldalúságára.

Kezdjük mindjárt a kopár területekkel, melyeknek beerdősítését a törvény azon esetben kimondja, ha ezáltal a védő erdők szerepét veszik fel.

Senki sem tudja megmondani, hogy hány száz ezerre megy azon kopár területek holdjainak száma, melyek jelenleg melegebb alvidékeink nyári forróságát és vízhiányát még türeltlenebbé teszik, áradások és zátony képződések előmozdi-

tása által a vizek lefolyását szabálytalanná változtatják, a viziművek használatát és alkalmazását akadályozzák, az évenként vízszabályozásra kiadott költségeket s az áradások által okozott károkat kiszámíthatlan összegekkel növelik, talaj-lemosások, eliszaposodások és homokfuvások által a terméketlenné vált területek szaporításához évenként ijesztő mértékben hozzájárulnak.

Siralmas példákkal találkozunk e tekintetben honunkban majd mindenütt, homoksivatagjainkon ép úgy mint hegységeinkben ott, hol nagymérvű és rohamos kihasználás mellett a felujitást elhanyagolták; elszomorító képet nyújtanak a vágások kiméretlen legeltetése által a dombos vidéken és előhegységben tönkre silányított oldalak ép úgy, mint az erdőtenyészetnek felső határán a pásztorok által lepusztított területek.

Óriási munka áll ezen lekopasztott területek beerdősítésében kormányunk, megyei és városi hatóságaink, községeink s mindennemű erdőbirtokosaink, valamint azt létesítő erdészeink előtt; de merítsenek erőt és vigaszt azon siker elképzelése által, mely lankadatlan buzgalmukat és munkálkodásukat koronázni fogja.

Majd ha Alföldünk legkietlenebb részeit, a homoksivatagokat nyárfaligetekkel, fekete- és erdei fenyvesekkel tarkázott ákáczerdők fogják borítani, az egész vidéket elárasztva virágjuk kellemes illatárjával, ha majd az ország belmedenczeit és tágas völgyalapályait kerítő dombsorok verőfényes oldalairól, hol most földünk kopár oldalbordái hirdetik az ember által terjesztett enyészetet, molyhos és magyar(Bánságban)tölgy, ákác, erdei- és fekete fenyőerdők fognak a vidék lakosára mosolyogni, a mély szakadások, a föld tátongó sebei begyógyulva, zöld takaróval borítva lesznek; midőn a közép- és magas hegységben erdő fogja borítani mindazon területet, mely

azt, mint feltétlen erdőtalaj megilleti; mennyivel lakhatóbb, gazdagabb és szebb lesz akkor honunk! Mily büszkék lehetnek akkor majd az erdészek lankadatlan fáradozásaik e sikerére. Mennyire fogja emelni a nemes önérzetet a jövőbeli erdész nemzedékben azon tudat, hogy az erdész nem csak a jelenért, hanem a távol jövőért is fárad, mennyire sarkalni arra, hogy elődei példáján tanulva, ő is jobb állapotokat hagyjon hátra, mint a melyet talált.

Hogy a különböző helyi viszonyok szerint e kopár területeken milyen fanemet válaszszunk, azt a képzett erdész kifogja találni, valamint azt is tudni fogja, hogy — kivéve a dugványozható nyárt és fűzet — kopár területek befásítása a legtöbb esetben csak gyökeres csemeték kiültetése által sikerül.

A kopár területekhez legközelebb állnak azon oldalas legelő területek, melyeknek feltétlen, sőt gyakran véderdő talaja van ugyan, de gyakori vágás és folytonos legeltetés által többé erdő nevet sem érdemelnek s ezért leginkább bokros legelő név alatt ismeretesek.

A bokrok lehetnek különféle cserjék, vagy elcserjésedett fák. Utóbbiak közt ily helyeken leggyakoribb a tölgy. Ha a talaj még végkép kiaszva és elsilányulva nincs, a bokrok nagyobbára tölgyből állanak és a tuskók nincsenek elvénülve, akkor a tőre vágás a terület teljes tilalmazása mellett elegendő, hogy tűrhető, sőt néha szép sarjerdő keletkezzen. Ellenkező esetben valamely gyorsan növe és a talajra nézve igénytelen fafajt kell választanunk, mely e kopár, többnyire verőfényes és száraz talajon is tenyészni s azt javítani képes legyen, mindazonáltal jelentékeny használati értékkel is bírjon.

Az elő- és középhegységben úgy hisszük nem nehéz a választás, mert a mondott igényeknek az erdei fenyő tán legjobban megfelelne; ép ezt mondhatni hazánk délibb részein a fekete fenyőről is, mely különben a nagy magyar- és erdélyi

medenczét északról övező előhegységek verőfényes oldalain is helyén lenne.

Nehezebb az elhatározás a tágas lapályokra bocsátkozó dombok és hegylábak száraz déli oldalain, hol még a fekete-fenyő telepítését sem fogná kellő siker jutalmazni. Ily helyen ajánlatos lenne a molyhos- és magyar tölgy, mely alá talajápolás kedvéért később gyertyánt, s kevésbé száraz helyeken bükköt lehetne telepíteni. E tekintetben azonban tapasztalataink nagyon hiányosak. Az erdész, belátása szerint, eszközölhetné az ültetést ily helyen a bokrok teljes letarolása után, vagy pedig csak annyira ritkítná meg azt, a mennyire a teljes beültetés szükségessé tenné, meghagyván a bokrok jelentékeny részét a nap ellen való védelem tekintetéből. Sőt ha a talaj mivolta és a bokrok sarjadzási képessége megengedné, s talán gazdasági tekintetek is javasolnák, közép-erdőüzemet is lehetne alapítani erdei- vagy fekete-fenyő felfával.

De lássuk most már azon erdőket, melyek még nincsenek egészen elpusztulva, sőt a laikus által néha a szakértő boszuságára „szépnek“ is mondatnak.

Hazánknak aránylag elég nagy az erdő területe, s Horvát- és Szlavonországot ide nem értve, jóval meghaladja a 13 millió holdat, melynek nagyobb része szálerdő. De ha ez adatok és a fanemek arányának alapján rendezett erdési viszonyok felvétele mellett kiszámítnók, hogy mekkora az évi tartamos tűzi- és haszonfa termése: akkor általában is igen sokat hoznánk ki, de különösen ez utóbbinak mennyiségét túlságosan nagyra, tán a valóznak többszörösére tennők. Mert erdeink állapota — nem erősen sok dicséretes kivétellel — a rendestől, az olyantól, mely a műerdő nevet méltán megérdemli, távol, néha nagyon is távol áll.

Csak néhány, gyakoribb képet akarok e tekintetben olvasóimnak e tekintetben felidézni.

Tiszta vagy közeltiszta tölgyszálerdeink száma az egy század előtt létezőknek már csak töredékére apadt le, az újra-erdősítés elmulasztása, a mezőgazdaság foglalása és a folytonos legeltetés folytán. Erdőpusztítás által látogatott népes vidékeken gyakran némi önérzettel mutogat a nép egy-egy erdődarabot, mint szép tölgyet; de ha közelébe mész, kiszáradt csúcsu, majdnem semmi növekedéssel sem bíró, eltérbélyesedett vén tölgyeket lát szemed, a folytonos legeltetés által keményre taposott, gyakran marhacsapások által mindenféle felszaggatott, oldalos helyen vizmosások által szabdalt, vagy legjobb esetben cserjék és értéktelenebb fák által elfoglalt talajon. Itt már késő az árnyéktűrő fanemnek alátételepítése talajvédelem szempontjából és nem marad egyéb hátra, mint a lehető gyors erdősítés. Ha a talaj még nincs nagyon keményre taposva, akkor az alfának júliusban való kivágása és a legelés tilalmazása után, egy jó makktermés alkalmával vetővágást kell alkalmazni, mely helyes előmakkoltatással, s ha szükségesnek mutatkozik, a makknak mesterséges földalá hozásával nem maradhat siker nélkül. Ha ellenben a talaj nagyobb mérvű lazítása szükséges, pl. agyagos talaju lapályokon, akkor pár évi mezőgazdasági művelésnek kell a mesterséges felújítást megelőzni. Hogy a fiatal erdőt az első évtizedben a tuskó- és gyöksarjaktól, meg a betolakodó értéktelen fanemektől ki kell tisztítani, azt mondanom alig szükséges.

Pénzügyi és gazdasági tekintetben szóval az értékesség szempontjából elpusztítottaknak kell mondanom végre azon erdőket is, melyekből az értékesebb törzseket minden rendszer és a jövő állapot tekintetbe vétele nélkül kiszedték (szálalták), csak az idő szerint rosszat és használhatatlant hagyva meg, mind fafajt, mind faminőséget illetőleg.

Ezek azon kirabolt, összekuszált, bensőleg megrongált erdők, melyek honunk erdőkoszorujának minden részén nagy

— tán túlnyomó — mennyiségben fordulnak elő. Ilyenek mindazon községi és közbirtokossági, vagy a huzamos időn át bérbeadott vagy általában gondatlanul kezelt nagybirtokosi erdők, melyek szakszerű kezelésben nem részesültek.

Sok vegyes lombfa (levelesfa) erdő vesztette így el uralkodó tölgyeit, sok bükkal elegyített fenyves változott így át tiszta bükkössé. De az e fajta tiszta lúcz- és jegenyefenyő, vagy tiszta bükkerdők állapota is szánalomra gerjeszt, ha belsejüket vizsgáljuk. Ily erdők alakja az őserdőkéhez áll legközelebb elszórtan vagy csoportosan összevegyült korosztályokkal, nagy mennyiségű árnytűrő előserdénnyel számos, többé-kevésbé elnyomott helyzetben csenevész fiatal fával, melyek közül részint emberek, részint az idő által megcsontított, csúcsa-vesztett, többnyire belül korhadt oldalágakba terjedő vén fák emelkednek ki. De az egészséges, vágásra ért törzseket, melyek a rendes szálaló erdőnek díszei, itt hiába keressük. E képhez járulnak még az itt-ott lábukon kiszáradt, lassanként összeroskadó és düledező faóriások, az erdőrabló fejszéje által kidöntött, de utólagosan hibásnak, rossznak talált és fektében hagyott törzsek, tönkök, csúcsdarabok stb., melyek a fenyvesben a szűnnek legalkalmasabb költő helyei voltak annak idején.

Ily „összekuszált“ erdőket sokan, kivált nem szakemberek, eredetinek, regényesnek s bizonyos kedélyek szépnek is találnak; sokan az őserdővel tévesztik össze, melylyel vadságban csakugyan versenyez is.

Az erdőszre, kinek szeme műerdőkhöz van szokva, a legkellemetlenebb hatást gyakorolja az ily erdő látása. Először bosszszankodik az eléje táruló dűlás felett, azután sajnálkozik a sokhelyen még használható előserdény sorsán, melynek a haszontalan felfa miatt előbb-utóbb el kell vesznie; felébred benne a nemzetgazda fájdalma a felett, hogy ily terjedelmes

erdők majd teljesen elvesztették értéküket az iparra, s általában a fogyasztásra nézve. De van még egy vigaszsa! A talaj jó, őseréjében van, az előserdény egy része használható és a viszonyok a védelmet igénylő fanemek felújítására kedvezők.

Ha ily erdőkből legalább annyi jövedelmet lehet még kisajtolni, a mennyi a felújítás költségeit fedezi, akkor vétek utóbbit elmulasztani, mert minden évi mulasztás a talajjáradék elvesztésével van összekötve.

Ily erdőkben a fő fanem a korábbi használás módja következtében mindig valamelyik talajjavító fanem, nevezetesen a bükk- és lúczfenyő (Fichte) szokott lenni; míg ellenben a világosságot igénylő nemes fák, pl. a tölgy hiányzani szoktak, s ép úgy a fenyvek is, melyek a bükk közül kiszedegetés folytán és sarjadzási képesség hiányában gyakran egészen eltűntek.

A felújításnál tehát az értékes fanemeknek kellő arányban való beelegyítésére főtekintetet kell fordítani. Oldalos helyeken verőfényes és nyílt fekvés mellett a csoportos tölgy — mély talaju fennlapályokon a kocsános tölgy — 800 mtr tengerfeletti magasságig, elő- és középhegységekben mindenütt alkalmas a bükk közé való elegyítésre. Hogy hol lehet még a tölgyet felkarolni, azt az erdők fanövényzete is megmutatja. A hol t. i. a gyertyán még előfordul, ott a klíma a kocsános és csoportos tölgynek biztosan megfelel. De alig képzelhető, hogy valahol oly alaposan kiirtották volna a tölgyet, hogy annak nyomaira ne akadjunk. Tölgytuskók, tölgyсарjak sőt fák is, kivált déli köves oldalakon és gerinczeken, hol a szárazság miatt a bükk azt el nem nyomhatta, hegyháti tisztások és bezárt idegen birtokok szélein, hol egyes fákat a határ jelölése végett meghagytak, vagy a tölgyсарjak kellő világosság élvezete mellett a bükkal megküzdhettek, legjobb utmutatókul szolgálhatnak e tekintetben. Alsóbb melegebb vidéken nemcsak a déli,

hanem keleti és nyugati oldalokon, sőt csekélyebb esés mellett jó talajon és nyílt helyeken másutt is mindenütt elegyíthetjük a tölgyet és szilt bükk közé; magasabb fekvésen és északos helyeken, a hol már a tölgy tán nem felelne meg, rendelkezésünkre állnak az állab értékének nevelésére a juhar és a kőris.

Ily erdőknek helyrehozása, átalakítása hazai viszonyainknál fogva erdészetünk legfontosabb, de egyszersmint legnehezebb feladataihoz tartozik. Az átalakítás tervének elkészítésére, s térbeli és időbeli egymásutánjának meghatározására nézve itt általános utasításokat adni nem tartom feladatomnak; de elmondom nézeteimet az átalakítás kivitelére nézve a gyakrabban előforduló esetekben.

Legkönnyebben elbánhatunk a tisztásokkal, melyeknek talaja rendszeren tölgynek alkalmas. A tölgy megtelepítése itt bármely ismert módon történhetik, mi által ily helyeken kisebb-nagyobb tiszta tölgycsoportok jönnek létre. Ily bükkössel körülvett kis területeken nem félhetünk attól, hogy a tölgyfoltok alatt a talaj később el fog szegényedni.

Bent a bükkös erdőkben már nagyobb akadályokkal kell küzdeni az átalakításnak. Oly záródott, legalább is középkorú bükkcsoportokban, melyek alja még előserdénytől tiszta, az átalakítás nem nehéz. Itt ugyanis (a kisarjadzás gátlása tekintetéből) júliusban megritkitjuk a bükk- vagy gyertyán csoportot úgy, a mint azt tölgy vetővágással szoktuk, és a tölgymakkot kapa után alája vetjük. Négy-öt év múlva s ha a bevetett területrészeccsék kicsinyek, és így oldalárnyéktól szenvednek, hamarabb is, lehetőleg megint júliusban levágjuk a védelműl meghagyott fákat is és még egyszer — s ha szükséges kétszer is — kivágjuk az időközben felemelkedő bükk, gyertyán s más sarjadékat, még pedig mindig júliusban, hogy a tölgy-csemetéket az elnyomatástól megóvjuk.

A hol még nagyon fiatal a bükk alserdény, s egy arasznyi magasságot meg nem halad, ott a felfa teljes kivágása után méter magas tölgy, kóris és szil suhángok közbevegyítése lesz leghelyesebb, melyek egymástól való távolsága ily körülmények közt 4 méter is lehet, miután a záródást a bükkserdényre kell biznunk. Legnehezebb a megküzdés a korosabb előserdénnyel, mely ha még használható, kár is bántani, s tán leghelyesebb meghagyni ily foltokban az árnytűrő fanemet tisztán. Ellenben, ha az előserdény már rosz és ritka, júliusban levágjuk s helyébe métermagas tölgy vagy más értékes faj csemetéket ültethetünk 2—3 méter távolságra egymástól. De ha az elnyomott előserdény sűrű, s így az ültetés közibe nagy nehézséggel járna, téli törevágás által szálerdőként kezelhető sarjadékot nevelhetünk, mely a közbeültetést kizárja. De ezzel még nincs befejezve az átalakítás nehéz munkája.

Ha a csakhamar keletkező bükk, gyertyán s lágylombfák sarjadékától a közbevegyített nemes fajokot nem védjük, minden költség és fáradság hiábavaló lenne. Rendesen már 3—4 év múlva be kell következni az első tisztító vágásnak, melyet rendesen új 3—4 év lefolyása után még egy másodiknak is kell követni. Legjobb ezt ismert okokból nyár derekán tenni. Hogy a törevágás által létrejött, valamint a szándékosan meghagyott előserdényt a tisztító vágás alkalmával megkiméljük s legföljebb a tölgy s más nemesebb ültönczök körül gyéritjük meg, az magától értetődik.

Azt hiszem, hogy ezen eljárással bármely összekuszált bükköst átalakíthatunk közel egykoru oly értékes lombfaerdővé, hol a talajjavító bükk mellett 10—15⁰/₀ tölgy, szil, kóris, juhar fogja az állab értékét emelni, megkétszerezni, sőt többszörözni. De még két nevezetes fafajra kell ez átalakításoknál felhívni szaktársaink figyelmét. Ezek az ismeretes erdei- és fekete fenyő, melyek a bükkal elegyesen kitünően

növekednek és igen szép törzsekké fejlődnek. Ezek közbelegyítése tisztásokon 2 és teljesen letarolt öreg bükksoportok vagy elvénuült előserdény helyén 3—4 éves iskolázott csemeték által utóbbi esetben jó tágas hálózatban történhetik, de a tisztító vágásnak itt sem szabad elmaradni.

E fanemeket azonban nemcsak 800 méterig, de azon felül is alkalmazhatjuk, hol a bükk előfordul, hónyomásnak, hófúvásnak és erős szeleknek kitett helyek kivételével, természetesen a feketefenyőt inkább délnek fekvő helyeken, s inkább az ország déli vidékein.

A bükk felső régiójában, hol azt már a természet is lúcz- és jegenyefenyővel szokta elegyíteni, még könnyebb az átalakítás, mert az utóbbi fanemek, mint árnyéktűrők, ott könnyebben megküzdhetnek az elsővel. A tisztások beültetéséről itt szólanom nem szükséges, s ép úgy mellőzöm a mezőgazdasági növényekkel való megtelepítést is, a mely természetesen, a hol a körülmények megengedik, ily erdők átváltoztatásánál is alkalmazható.

Az átalakításnál nem csak hogy nem szükséges a bükknek teljes kiküszöbölése, sőt annak kellő arányban való fenntartása a fenyőnek szél-, tűz- és szú ellen védelme miatt igen kívánatos. Legkevesebb költséggel érjük el a czélt alávetés útján. A rossz előserdénytől s minden alnővényzettől, a mely az alávetést akadályozza, a talajt megtisztítjuk, a sok helyet beárnyaló nagyon ágas-bogas fákat ledöntjük s a felfát általában úgy ritkítjuk meg, a mint ez a megtelepítendő lúcz- vagy jegenyefenyő vetővágásnál történik. Erre a területre folt- vagy pásztásvetést (kevésbé ajánlatos a teljvetés) alkalmazunk s a kelvényt az alávetett fafaj igényeihez képest felszabadítjuk a felfától. A hol ez utóbbi épen nem értékesíthető, ott lehet költségkimélys végett a fák meggyűrűzését, mély körülvagdálását is alkalmazni, ámbár ez ritkán és későn vezet

kellő sikerhez. Ott, hol számíthatnak arra, hogy a felfa kitarítását nagy kimérettel fogják eszközölni, ültetés által is megtelepíthetjük a jegenyefenyőt a felfa védelme alatt.

Gyorsabban érjük el a célt, ha a jó és fiatal előserdény meghagyása mellett az erdőt teljesen letaroljuk és lúczfenyővel beültetjük. Legcélszerűbb ily helyre iskolázott 5—6 éves csemetékét ültetni; költségkiméltetés végett és tekintettel az előserdényre, tágas hálózatban. Ott azonban, hol nagyon gyér, vagy hiányzik az előserdény, idején való záródás biztosítása céljából megtartjuk az ültetésnél szokásos sűrűséget.

Legkönnyebb a tiszta lúcz- és jegenyefenyő erdők helyrehozása. Itt ugyanis majd mindenütt rendelkezünk az összekuszált erdőkben használható előserdénnyel, melyet a fokozatos felújítás szabályai szerint csak felszabadítani lesz szükséges. Egyenként álló, oldalárnyékban felnőtt fiatal fák meghagyása rendszeren eredménytelen, mert ezek szabadra jutva, kiszoktak veszni, ellenben hézagokban felnőtt, fiatal, életképes facsoportok meghagyandók; a felújítás után hátramaradt hézagok pedig nagyobb vörösfenyő csemetékkel beültetendők.

Ha a körülmények a szálaló üzem megtartását ajánlanák, akkor elegendő a használhatatlan és elvénült fáknak kiszedése, a használhatatlan előserdény kivágása, s a tisztások és hézagok beültetése.

Fönnebbi nézetek, az összekuszált erdők átalakítására nézve, részben tapasztalatom, de nagyjából csak elméleten nyugosznak.

Adja a magyar erdészeti ébredő szelleme, hogy egy évtized múlva e sorok mostani olvasói saját tapasztalataikra alapított érvekkel igazítsák helyre azokat!